

W TROSCE O KOŚCIÓŁ I RODZINĘ

W TROSCE O KOŚCIÓŁ I RODZINĘ

KSIEGA JUBILEUSZOWA
DEDYKOWANA
KS. PROF. ADAMOWI SKRECZCE
Z OKAZJI 40-LECIA ŚWIĘCEŃ KAPŁAŃSKICH
I 30-LECIA PRACY DYDAKTYCZNO-NAUKOWEJ
NA UNIWERSYTECIE
KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO
W WARSZAWIE

REDAKCJA NAUKOWA
KS. MIECZYŚLAW OZOROWSKI

WYDAWNICTWO NAUKOWE UKSW
INSTYTUT PAPIEŻA JANA PAWŁA II
WARSZAWA 2022

ROZPRAWY I MONOGRAFIE
TOM XXXII
ROK 2022

Redaktor naczelny
ks. dr hab. Zdzisław Struzik

Redaktor naukowy
ks. prof. dr hab. Mieczysław Ozorowski

Recenzenci
ks. dr hab. Mirosław Brzeziński, prof. KUL
ks. dr hab. Andrzej Pryba MSF, prof. UAM

Redaktor prowadzący
Marta Świerczek

Redaktor merytoryczny
Aneta Buczyńska

Projekt okładki
Andrzej Winiarek

Opracowanie graficzne, skład i łamanie
Tomasz Twardziłowski

Druk
Drukarnia Wydawnictwa Arka

©Copyright by Authors
©Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II
Warszawa 2022

ISBN Instytutu Papieża Jana Pawła II 978-83-67056-24-3
ISBN Wydawnictwa Naukowego UKSW 978-83-8281-190-2
ISSN 2450-5218

Instytut Papieża Jana Pawła II
ul. Księdza Prymasa Augusta Hłonda 1 · 02-972 Warszawa
+48 22 213 11 90 · instytut@ipjp2.pl · ipjp2.pl

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ul. Dewajtis 5, domek nr 2 · 01-815 Warszawa
+48 22 561 89 23 · wydawnictwo@uksw.edu.pl · wydawnictwo.uksw.edu.pl

Instytut Papieża Jana Pawła II jest jednostką organizacyjną
Samorządu Województwa Mazowieckiego

25^{lat} Mazowsze

Wydawnictwo Naukowe
UKSW

KS. ZDZISŁAW STRUZIŁ

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID 0000-0002-2808-9786

PRZESŁANIE JANA PAWŁA II DLA MAZOWSZA I CAŁEJ OJCZYZNY

JOHN PAUL II'S MESSAGE TO MAZOVIA
AND THE ENTIRE HOMELAND

STRESZCZENIE

Wizyty św. Jana Pawła II do Polski były wyrazem Jego miłości do Ojczyzny i troski o Ojczyznę. W czasie podróży papież przybywał i spotykał się ze wszystkimi grupami społecznymi: politykami, naukowcami, przedsiębiorcami, studentami, nauczycielami, rodzinami, dziećmi, więźniami, siostrami zakonnymi, klerem i hierarchami kościelnymi. Dla każdej z tych grup miał specjalne przesłanie. Polski papież okazywał duże zainteresowanie sprawami Polski, myślał o Ojczyźnie i mówił o jej historii i zasługach, współodczuwał w sytuacjach trudnych i niebezpiecznych. Nawoływał do odnowy moralnej w narodzie i w Kościele. Wizyty papieskie stały się impulsem do wielu zmian politycznych, gospodarczych i moralnych w narodzie. Polacy odzyskiwali nadzieję w lepszą przyszłość, postęp i rozwój we wszystkich dziedzinach życia. Papież stał się dla Polaków wielką nadzieją odnowy narodowej.

SŁOWA KLUCZOWE

Mazowsze, Jan Paweł II, nauczanie, rodzina, Kościół

ABSTRACT

St. John Paul II's visits to Poland were an expression of his love and concern for his Homeland. During his travels, the Pope met with all social groups: politicians, scientists, businessmen, students, teachers, families, children, prisoners, nuns, clergy and bishops. He had a special message for each of these groups. The Polish Pope showed great interest in Polish affairs, thought about his Homeland and spoke of its history and merits. He also sympathised with difficult and dangerous situations. He called for moral renewal in the nation and in the Church. The Papal visits provided the impetus for many political, economic and moral changes in the nation. Poles gained hope in a better future, progress and development in all areas of life. The Pope became the great hope of national renewal for the Poles.

KEYWORDS

Mazovia, John Paul II, teaching, family, Church

WPROWADZENIE

Papież Jan Paweł II wielokrotnie odwiedzał Mazowsze w czasie pielgrzymek do Polski; zawsze kierował pozdrowienia do mieszkańców Mazowsza. Z przejściem mówił: „Pragnę więc ogarnąć was wszystkich, którzy stanowią ten Kościół w tutejszym polskim, warszawskim i mazowieckim świecie. Was, ojcowie i matki rodzin, i was, ludzie samotni, was, osoby starsze, i was, młodzieży i dzieci”¹. Każdy człowiek, w sytuacji w jakiej się znajdował, był przez Papieża traktowany jak brat i przyjaciel, którego trzeba odwiedzać, wspomagać duchowo, a przede wszystkim rozumieć. Ta braterska postawa łączyła się z ewangelicznym przesłaniem, była głosem Chrystusa. Papież przyzywał Jego słowa zapisane na kartach Pisma Świętego jako przypomnienie i manifestację miłości Boga do człowieka.

1 Jan Paweł II, *Pragnę uścisnąć was wszystkich, którzy tworzą Kościół na polskiej ziemi*. Przemówienie do księży i wiernych archidiecezji warszawskiej zgromadzonych w katedrze (Warszawa, 2.06.1979), 2, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 594.

Spojrzenie Papieża na naród polski – oparte na osobistych doświadczeniach – obejmowało przeszłość, teraźniejszość i kierowało się do przyszłości, która należy do młodego pokolenia: „Niech Pan Bóg tym młodym pokoleniom na ziemi Mazowsza pozwala wyrastać, niech staną się przyszłością narodu”². Niejednokrotnie Papież nawiązywał do własnej młodości spędzonej na polskiej ziemi, wyrażał również ścisły związek z Ojczyzną, z rozrzewnieniem wspominał pieśń młodości *Myśmy przyszłością narodu*, dodawał także drugą zwrotkę: „Dążmy do wolności grodu, naprzód, lecz nigdy w tył”³. Wolność grodu odnosiła się do Warszawy, do wszystkich miast Polski i do całego kraju. To było przesłanie dla dzieci, ale przecież z biegiem czasu potwierdzało miłość do Ojczyzny utożsamianej z dziećmi, rodzinami, każdym człowiekiem dobrej woli, który w ojczystym kraju rozpoznaje największą wartość.

Znamienne było przesłanie Papieża w Płocku, mieście zasłużonym w historii. Jan Paweł II wspominał w swoich przemówieniach, że Płock był nawet przez pewien czas stolicą Polski; osobiście Papież odwiedził groby królewskie Władysława Hermana i jego syna Bolesława Krzywoustego⁴. Z dawnego dziedzictw wyrasta współczesność, która buduje wspólne dobro ojczyzniane. Padły znamienne słowa błogosławieństwa: „Niech więc ten Płock, który tak głęboko wrósł w dzieje Polski, w dzieje Kościoła, nadal wrasta i nadal pozwala rosnąć całej wielkiej wspólnotcie naszej Ojczyzny”⁵.

Uznanie, uszanowanie Ojczyzny przez Jana Pawła II wiązało się też z troską o osobowość każdego Polaka, która winna być budowana na wartościach, pomimo licznych i ciągle powtarzających się trudności. Polakom należało w tamtym czasie dodawać ducha mocy i odwagi, dlatego Papież mówił: „Budujmy wspólną przyszłość naszej Ojczyzny wedle prawa Bożego, wedle tej odwiecznej Mądrości, która się nie przedawnia w żadnej epoce, wedle Chrystusowej Ewangelii”⁶. Budowanie Ojczyzny zaczyna się i trwa w sumieniach ludzkich, w obyczajach, w opinii zbiorowej, a także w środkach społecznego przekazu.

2 Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na stadionie OSIR-u w Płocku* (7.06.1991), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 81.

3 Tamże.

4 Por. tamże.

5 Tamże.

6 Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na lotnisku wojskowym w Radomiu* (4.06.1991), 8, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 42.

Wizyty Papieża obejmowały wszystkich obywateli Ojczyzny, tych, którzy znajdowali się na wyznaczonych szlakach wizyt papieskich, a także tych⁷, którzy śledzili drogi papieskich podróży przez telewizję, radio i informacje prasowe.

1. PRZESŁANIE DLA KAŻDEGO

Papież pozdrawiał wszystkich i wszystkich traktował z należyтым uszanowaniem: „Wszystkich i każdego, kobietę i mężczyznę, rodziny, młodzież, starców doświadczonych życiem. I dzieci – również i te, które jeszcze żyją tylko pod sercem swoich matek. Wszystkie środowiska społeczne i zawodowe. Ludzi pracy fizycznej i umysłowej. Ludzi kultury. Kapłanów i rodziny zakonne tak męskie, jak i żeńskie. Tych, którzy żywią i bronią. Wszystkich bez żadnego wyjątku. Wszystkich Polaków, którzy żyją na ojczyściej ziemi. I wszystkich poza jej granicami – gdziekolwiek się znajdują”⁸.

Jan Paweł II nie zapominał o więźniach, odwiedził ich, spełniając chrześcijański obowiązek i dobry uczynek miłosierdzia względem ciała: „Więźniów pocieszać”. Stało się to podczas wizyty w Płocku. Najważniejszym pragnieniem więźnia jest wyjście na wolność i powrót do normalnego życia w społeczeństwie. Jednakże podczas odbywania kary można budować w środowisku więziennym atmosferę braterstwa i przyjaźni. Więźniom nieustannie towarzyszy modlitwa Papieża, która ogarnia także rodziny uwieczonych i ich najbliższych, te modlitwy mają sprawić „zadatek Bożych łask, Bożego przebaczenia i Bożego odkupienia”⁹.

7 „Wszystkim, którzy zechcą wspólnie ze mną modlić się i pielgrzymować duchem i sercem, będę serdecznie wdzięczny”. Jan Paweł II, *Pokój Tobie Polsko, Ojczyzno moja*. Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 16.06.1983), 4, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 4.

8 Jan Paweł II, *Zapraszam was do wspólnoty, którą przez pokolenia kształtuje Chrystus*. Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 8.06.1987), 3, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol. 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 1.

9 Jan Paweł II, *Ewangelia więzień*. Spotkanie z więźniami w płockim zakładzie karnym (Płock, 7.06.1991), 4, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 84-86.

2. NAJWAŻNIEJSZA JEST MIŁOŚĆ

Jan Paweł II, przedstawiając najważniejszą wartość, jaką jest miłość, sięga do Jezusa Chrystusa, do ofiary Syna Bożego. Chrystus do końca wypełnił zadanie miłości, tak jak wcześniej zapowiadał: „Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich” (J 15, 13). Była to miłość odkupieńcza, miłość zbawcza, bezinteresowna, powszechna, ogarniająca cały rodzaj ludzki¹⁰.

Wielu poszło za Chrystusem, byli to męczennicy, którzy są przykładem dla żyjących. Bliska nam jest postać św. Maksymiliana Kolbego, który oddał życie za drugiego człowieka, lękającego się śmierci i wspominającego swoją kochaną rodzinę, zatem potęgą miłości nadal trwa i za przykładem Chrystusa pozwala ponieść wszelką ofiarę i poświęcenie¹¹. Papież tłumaczy, co to znaczy, że miłość jest potężniejsza niż śmierć. To znaczy także: „Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj” (Rz 12, 21). Miłość pokonuje zło, sprzeciwia się każdej krzywdzie i staje się drogowskazem dla całych pokoleń ludzkich, tak jak się stało z czynem św. Maksymiliana Kolbego.

Miłość pochodzi wprost od Boga, o tym zaświadcza podstawowe przykazanie: „Będziesz miłował Pana Boga twego z całego serca i z całej duszy, i ze wszystkich sił” (Mt 22, 37). To Bóg stwarza z miłości, z miłości zbawia, a wcześniej z miłości przebacza. Tą miłością jest przesycony cały wszechświat, Papież mówi – cały kosmos. Wobec takiej miłości należy zapytać o jej zakresy, dokąd sięga i kogo ogarnia, jeśli chodzi o człowieka i jego sumienie, bowiem tylko przez miłość można poznać i zbliżyć się duchowo do Boga. Pewnym wyrzutem jest tekst Pisma Świętego: „Jakże może człowiek miłować Boga, którego nie widzi, jeśli nie miłuje brata, którego widzi”? (por. 1 J 4, 20). Zatem, „miłość Boga rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany” (Rz 5, 5). Papież wskazuje na nieograniczony zakres miłości: „(...) na Zachód i Wschód, na Północ i Południe... coraz dalsze kręgi”¹².

10 Jan Paweł II, *Jego «Miłość do końca» pozostaje po stronie człowieka*. Zakończenie Kongresu Eucharystycznego (Warszawa, 14.06.1987), 4, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 89.

11 Jan Paweł II, *Przemówienie do zakonników i zakonnic, członków zakonów i zgromadzeń franciszkańskich* (Niepokalanów, 18.06.1983), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 20.

12 Jan Paweł II, *Jego «Miłość do końca» pozostaje po stronie człowieka*, dz. cyt., 3.

Jaką władzę daje miłość? Papież rozważa deklarację Chrystusa: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi” (Mt 28,18). Władza miłości Chrystusa pokonuje wszelkie zło, grzech, przewrotność i daje moc naśladowcom prawdziwej miłości. Jan Paweł II wymienia tutaj wszystkich bohaterów, którzy poświęcili swoją krew i oddali życie z miłości do Ojczyzny, „rozliczni synowie i córki polskiej ziemi”¹³.

Kierując swoje przesłanie do chorych, Papież ukazuje samego Boga, który jest Miłością, bowiem „tak (...) umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał (...)” (J 3, 16). Ta ofiara zbawia świat, zbawia także i chorych, cierpiących, czyniąc z ich ofiary wielkie dzieło współpracy z cierpiącym Chrystusem¹⁴. Miłość Boga do człowieka należy także przekładać na miłość do Ojczyzny, do narodu, do jego historii zarówno chlubnej, jak i do sytuacji trudnych, a nawet tragicznych. Jan Paweł II wyznaje: „Będę odczuwał nadal wszystko to, co mogłoby Polsce zagrażać, szkodzić, przynosić jej ujmę, co mogłoby oznaczać zastój czy załamanie”¹⁵.

Jan Paweł II odpowiada na pytanie, jak przychodzi Bóg, wskazuje na przykład Nikodema, który otrzymał adekwatną odpowiedź. Papież stwierdza: „Bóg przychodzi, gdyż jest Miłością. Przychodzi jako Miłość, Przychodzi więc w Synu – w tym Synu, który jest współistotny Ojcu, którego chwałę głosi stale Kościół na równi z Ojcem i Duchem Świętym”¹⁶.

3. BÓG KOCHA CZŁOWIEKA

Wzorem miłości, najważniejszej wartości, jest miłość Boga do człowieka, wyrażona w dziele stworzenia, zbawienia i w dziele uświęcenia, które trwa przez całe życie. Szczególnym wyrazem miłości Bożej jest Jezus Chrystus Zbawiciel i Odkupiciel, który stał się znakiem sprzeciwu wobec grzechu, zła i niewiary. Ludzkość doświadczana na różne sposoby, przez historię i światopoglądy, powraca do źródła,

13 Tamże, 6.

14 Jan Paweł II, *Chrystus idzie «w pośrodku nas»*. Homilia do chorych transmitowana podczas niedzielnej Mszy św. Radiowej (Warszawa, 14.06.1987), 3, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 86.

15 Jan Paweł II, *Pozdrawiam was w imieniu Chrystusa*. Powitanie na Okęciu (Warszawa, 2.06.1979), 5, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 593.

16 Jan Paweł II, *Chrystus idzie «w pośrodku nas»*, dz. cyt., 3.

ponieważ rozpoznaje, że Chrystus do końca ją umiłował. Papież powiedział: „Sprzeciw ten spiętrzał się w dziejach ludzkich serc, w dziejach społeczeństw i światopoglądów – ta Jego miłość «do końca» pozostaje po stronie człowieka”¹⁷. Człowiek może naśladować Bożą miłość, szczególnie wtedy, kiedy odczytuje jej społeczny zakres. Nadzwyczajnym przykładem takiej miłości są męczennicy (św. Maksymilian Maria Kolbe)¹⁸.

3.1. MIŁOŚĆ DO KOŃCA

Miłość, która ogarnia kosmos jest wskazaniem, a zarazem pocieszeniem, dla wszelkich myśli i działań ludzkich. Niesie nadzieję, że człowiekowi uda się zbudować świat miłości, albo przynajmniej dążyć do takiego ideału. Dla Papieża miłość do końca „znaczy naprzód, że świat stworzony przez Boga z miłości – nosi w sobie wezwanie do miłości Boga. «Będziesz miłował Pana Boga twego z całego serca i z całej duszy, i ze wszystkich sił» (por. Mt 22, 37). To przykazanie miłości wypełnił najlepiej i najpełniej Jezus Chrystus, a każdy człowiek dobrej woli powinien iść drogą tego ideału miłości. To wezwanie wpisane jest w samą strukturę stworzonego kosmosu. Ono «gwiazdy porusza i słońce», jak czytamy w Boskiej Komедии Dantego (*Raj*). To ono jest warunkiem, aby «świat» był «kosmosem»”¹⁹.

3.2. ZAKRES MIŁOŚCI

Kosmos jest jeszcze dla człowieka niezgłębiony i mało poznany, ale obserwując jego piękno, wielkość materialną, można określać jego granice czasowe. Umysł, zdolności i duchowe życie człowieka też można nazwać kosmosem, możliwym do zgłębienia tylko miłością Boga. W tajemnicy i w wartości miłości poznajemy siebie, Boga i innych ludzi. Zwraca na to uwagę także Papież: „«Jakże może człowiek miłować Boga, którego

17 Jan Paweł II, *Jego «Miłość do końca» pozostaje po stronie człowieka*, dz. cyt., 4.

18 Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do zakonników i zakonnice*, dz. cyt., 1.

19 Jan Paweł II, *Jego «Miłość do końca» pozostaje po stronie człowieka*, dz. cyt., 3.

nie widzi, jeśli nie miłuje brata, którego widzi» (por. 1 J 4, 20)? Brata... pod tym samym dachem, przy tym samym warsztacie pracy, na tej samej ziemi ojczystej...²⁰.

Zakres miłości obejmuje wszystkich, szczególnie byty rozumne, rozpoczyna się od miłości Boga, poprzez miłość w królestwie niebieskim, przez wszystkie narody świata i wybiega w przyszłość, „aż do skończenia świata”. „Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 20).

3.3. WŁADZA MIŁOŚCI

Władzę miłości, jej moc i dominację, zawiera stwierdzenie Chrystusa: „Dana Mi jest wszelka władza w niebie i na ziemi” (Mt 28, 18). Jan Paweł II stwierdził, że: „Wszyscy, którzy patrzymy na Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego, wiemy, że nie jest to władza «przemocy», lecz władza miłości”²¹. Miłość ma taką naturę, że gromadzi wszystkie inne wartości duchowe takie jak sprawiedliwość, wolność, prawdę, pokój i solidarność.

Władzy miłości należy się poddać, ze względu na naturę samej miłości, bowiem nie ma nic piękniejszego i wartościowszego niż miłość. Sam Bóg w dziele stworzenia dzieli się taką władzą. Człowiek natomiast potrafi kochać i realizuje wartość miłości – w małżeństwie, rodzinie, narodzie, państwie i wartościach takich jak nauka, ochrona natury stworzonej (środowisko), uczynkach miłosierdzia wobec potrzebujących. Człowiek jako byt rozumny, cielesno-duchowy staje się odpowiedzialny za myślenie, projektowanie i wykonywanie aktów miłości.

3.4. DYLEMATY LUDZKIEJ MIŁOŚCI

Ze słabością moralną człowieka łączą się dylematy ludzkiej miłości. Pierwsza wątpliwość to ta, czy Bóg stworzył świat z miłości? Ten świat świadczy też o złu, nienawiści, agresji, zaniedbaniu, lenistwie i opuszczaniu możliwości do manifestowania miłości.

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, 6.

Człowiekowi wielokrotnie wydaje się łatwiejsze kierowanie się antywartościami: agresją, nienawiścią, odwetem, zemstą, dominacją, zachłannością. Teologia tłumaczy to grzechem pierworodnym i pewnego rodzaju dziedzictwem. Jan Paweł II zachęca, abyśmy pozbywali się, wyzwalałi się z tego dziedzictwa: „Musimy wyzwalać się z dziedzictwa nienawiści i egoizmu”²².

Doskonałym środkiem wyzwalańia się ze wszelkiego rodzaju zła jest Eucharystia, znak – sakrament – obecności Chrystusa i łączności w miłości wszystkich wyznawców – „sakrament miłości Boga do człowieka i człowieka do Boga”²³.

Współczesne widzenie świata – stwierdza Jan Paweł II – jest pozbawione pojęcia Boga i Jego działania. Świat żyje i postępuje jakby Bóg nie istniał, „jakby nie był Miłością”²⁴. W miejsce Boga człowiek sam siebie uważa za boga (por. Rdz 3, 5), wydaje mu się, że wszystko może – dzięki nauce, technice, zbrojeniom i podbojom świata, łącznie z kosmosem. Natomiast ci, co jeszcze liczą się z Bogiem, mają do Niego pretensje, że nie reaguje, nie działa, a nawet nie karze winnych za zło na tym świecie, bo przecież jest Miłością.

3.5. PODSTAWOWE PRZYKAZANIE MIŁOŚCI

Bóg jest Miłością, a pierwsze przykazanie Boże brzmi i stwierdza: „Nie będziesz miał bogów cudzych przede Mną”, a wersja pełna: „Będziesz miłował Pana Boga swego, z całego serca swego, z całej duszy swojej, i ze wszystkich sił swoich, a bliźniego swego jak siebie samego” (Mk 12,30-31; zob. także: Rdz 20, 1-20, Wj 34, 28, Pwt 4, 13; 10, 4, KKK 2072). To przykazanie zobowiązuje człowieka do miłości Boga, do uznania Go, do czczenia Go i posłuszeństwa Jego woli. Jan Paweł II uważa, że „przykazanie miłości ogarnia sobą wszystkie przykazania Dekalogu i doprowadza je do pełni: w nim wszystkie się zawierają, z niego wszystkie wynikają, do niego też wszystkie zmierzają.

22 Jan Paweł II, *Polska droga do Eucharystii prowadzi przez Maryję*. Homilia podczas Mszy św. na rozpoczęcie II krajowego Kongresu Eucharystycznego (Warszawa, 8.06.1987), 6, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 12-14.

23 Tamże.

24 Tamże.

Taka jest wewnętrzna logika Przymierza Boga z człowiekiem²⁵. Jezus Chrystus potwierdził to Przymierze w przykazaniu miłości (Mk 12, 30-31).

Przykazanie miłości ma także charakter społeczny. „Przykazanie miłości ma w Ewangelii także swój wymiar społeczny. Mówi Chrystus: «To jest moje przykazanie, abyście się wzajemnie miłowali (...), abyście się społecznie miłowali (J 15,12)»²⁶.

Miłość Boga do człowieka, miłość człowieka do Boga i miłość człowieka do człowieka łączą się i stanowią wspólną ontologiczną prawdę o Bogu i człowieku, prawdę o pięknie natury Boga połączonej z naturą człowieka w dziele stworzenia i zbawienia, dokonanych z miłości. Tym najdoskonalszym aktem miłości była męka i śmierć Chrystusa ofiarowana z miłości do człowieka. Przed swoją chwalebną śmiercią Chrystus modlił się za wspólnotę Kościoła, o jedność wszystkich wyznawców: „Aby wszyscy stanowili jedno” (J 17, 21)²⁷.

Społeczny wymiar miłości w szczególny sposób wyraża się w miłości do Ojczyzny. Powinna być dojrzała, pełna myśli obywatelskiej, poparta odważnymi działaniami, szczególnie w obliczu zagrożenia²⁸. Jan Paweł II zmanifestował swoją miłość do Ojczyzny: „I z taką samą też – a może nawet jeszcze powiększoną przez oddalenie – siłą będę odczuwał nadal wszystko to, co mogłoby Polskę zagrażać, szkodzić, przynosić jej ujmę, co mogłoby oznaczać zastój czy załamanie”²⁹.

Zjednoczenie z Bogiem w miłości dokonuje się przez Chrystusa. Pierwszym i podstawowym działaniem jest przyjęcie chrztu świętego. Wtedy stajemy się dziećmi Bożymi, należymy do wspólnoty wierzących, mamy otwarty dostęp do innych sakramentów świętych (por. KKK 1213), jesteśmy na drodze zbawienia (Rz 8, 35)³⁰.

We wspólnocie Kościoła, w której podstawą jest miłość, mają początek zachowania i postawy wiernych: duch braterskiej miłości, wyrozumiałość, poszanowanie

25 Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*. Msza św. w parku Agrykola. Beatyfikacja o. Rafała Chylińskiego (Warszawa, 9.06.1991), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 111.

26 Tamże, 2.

27 Por. Jan Paweł II, *W duchu braterskiej miłości*. Przemówienie w czasie spotkania ekumenicznego w rezydencji prymasa Polski (Warszawa, 17.06.1983), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 11.

28 Por. Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*, dz. cyt., 3.

29 Jan Paweł II, *Pozdrawiam was w imieniu Chrystusa*, dz. cyt., 5.

30 Por. Jan Paweł II, *Bądźcie solą, która daje chrześcijański smak życiu*. Homilia podczas Mszy św. (Siedlce, 10.06.1999), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8(215) (1999), s. 41.

cudzych poglądów i upodobań, a zwłaszcza odmiennych wierzeń lub zwyczajów. Jan Paweł II nazywa to „duchem tolerancji” i zaznacza, że Polska była w historii „państwem bez stosów”³¹.

Doskonałym wyrazem miłości Chrystusa do nas – Jego wyznawców jest nieustanne zainteresowanie naszym losem. Chrystus modli się i nieustannie wstawia się za nami, prosząc u Boga w Trójcy Świętej Jedyne o jedność, „która niech stanie się w nas coraz żarliwszym pragnieniem realizacji modlitwy Jezusa poprzedzającej Jego odkupieńczą mękę: «Aby wszyscy stanowili jedno» (J 17, 21)”³².

4. MIŁOŚĆ DO OJCZYZNY

Jan Paweł II w czasie podróży apostolskich do Polski wyrażał miłość do Ojczyzny. Respektował cały naród, poruszał trudne tematy, dawał nadzieję, a także nawiązywał do polskiej historii; z szacunkiem odnosił się do władz państwowych, samorządowych, kościelnych³³, zawodowych, rodzin i małżeństw. Papież wyrażał to słowami: „Na ręce Pana Przewodniczącego składam wyrazy należnego szacunku dla władz państwowych oraz ponawiam serdeczne podziękowanie za życzliwe ustosunkowanie się do moich odwiedzin w Polsce, umiłowanej Ojczyźnie wszystkich Polaków: w mojej Ojczyźnie”³⁴.

Szczególnym wyrazem miłości do Ojczyzny był pocałunek ziemi, który polski Papież składał na płycie lotniska po wylądowaniu w Polsce, ale również w innych krajach, do których przybywał z wizytą. Papież tłumaczył to w sposób bardzo serdeczny, rodzicielski: „Jest to jakby pocałunek złożony na rękach matki – albowiem

31 Por. Jan Paweł II, *W duchu braterskiej miłości*, dz. cyt., 1.

32 Tamże.

33 Powitanie reprezentantów Kościoła lokalnego: „W łączności z Kościołem archidiecezjalnym witam także całą metropolię: księży biskupów sufraganów metropolity warszawskiego: ordynariuszy z Łodzi, Sandomierza, Lublina, Siedlec, Warmii i Płocka, ich biskupów pomocniczych oraz reprezentacje diecezji”. Jan Paweł II, *Pragnę uścisnąć was wszystkich, którzy tworzyście Kościół na polskiej ziemi*. Przemówienie do księży i wiernych archidiecezji warszawskiej zgromadzonych w katedrze (Warszawa, 2.06.1979), 1, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 593.

34 Jan Paweł II, *Pozdrawiam was w imieniu Chrystusa*, dz. cyt., 1.

Ojczyzna jest naszą matką ziemską. Polska jest matką szczególną. Niełatwe są jej dzieje, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich stuleci. Jest matką, która wiele przecierpiała i wciąż na nowo cierpi. Dlatego też ma prawo do miłości szczególnej³⁵. Zatem zdaniem Jana Pawła II do Ojczyzny należy odnosić się z uczuciem, czcią i uszanowaniem. Do takiej postawy szczególnie są zobowiązani Polacy, dlatego że wielokrotnie walczyli o wolność Ojczyzny, sprawiedliwej i pełnej dobra dla obywateli. Miłość Polaków do Ojczyzny wyróżnia się na tle historii innych państw Europy i świata³⁶.

Miłość do Ojczyzny zobowiązuje do poszanowania wszystkich dóbr duchowych i materialnych zgromadzonych na przestrzeni historii narodu. Zobowiązuje również do powiększania tych dóbr przez rzetelną pracę i poświęcenie. Papież wzywał do tych działań poszczególne zawody, „wszystkich, którzy pracujecie na roli, w przemyśle, w biurach, w szkołach, uczelniach, w szpitalach, w instytucjach kulturalnych, w ministerstwach – wszędzie. Ludzi wszystkich zawodów”³⁷.

Nadzwyczajną wartością są dzieje Ojczyzny. Każdy Polak, każdy obywatel wkłada w te dzieje swoją historię życia, przez poświęcenie, pracę, ofiarę w czasie obrony wolności narodu. „To wszystko: i dzieje ludów, które żyły wraz z nami i wśród nas, jak choćby ci, których setki tysięcy zginęły w murach warszawskiego getta”³⁸. Ten trud walki i odbudowy kraju z radością docenił papież Jan Paweł II podczas spotkania na Zamku Królewskim: „Zamek ten, zniszczony jak i cała stolica w czasie drugiej wojny światowej, doczekał się odbudowy i może nadal świadczyć o tradycjach polskiej państwowości. O dziejach niepodległej i suwerennej Ojczyzny”³⁹.

35 Tamże, 2.

36 Por. tamże, 2, 5.

37 Jan Paweł II, *Pragnę uścisnąć was wszystkich*, dz. cyt., 1.

38 Jan Paweł II, *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka*. Homilia w czasie mszy św. odprawionej na Placu Zwycięstwa (Warszawa, 2.06.1979), 4, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 599.

39 Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*. Przemówienie do przedstawicieli władz PRL podczas spotkania na Zamku Królewskim (Warszawa, 8.06.1987), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 9-10.

5. NAUCZANIE O NARODZIE

Jan Paweł II wyodrębniał pojęcie Ojczyzny od pojęcia narodu; do narodu kierował wskazania pokoju, sprawiedliwości, męstwa, odwagi, cierpliwości. Pobudzał w narodzie dobre cechy takie jak: właściwości kultury i mądrość płynącą z doświadczeń historycznych. Papież rozumiał ważność swoich odwiedzin w Ojczyźnie i podkreślał ją. Dlatego chętnie spotykał się z reprezentantami różnych grup społecznych. Mówił: „Pragnę, ażeby mój pobyt w Polsce przysłużył się również tej nieustrudzonej woli życia moich rodaków na ziemi, która jest naszą wspólną Matką i Ojczyzną”⁴⁰. Papież miał też spojrzenie szersze na wizyty w Polsce; uważał, że są bardzo ważne także w kontekście relacji międzynarodowych: „Oby – powiem to jeszcze raz – pobyt ten mógł przysłużyć się wielkim sprawom pokoju, przyjaznego współżycia pomiędzy narodami i sprawiedliwości społecznej”⁴¹.

Takie społeczne, globalne spojrzenie ogarniające całą ludzkość odkrywa wiele wartości duchowych człowieka. Jan Paweł II uważał, że natura ludzka jest religijna i poszukuje Boga, bezpośrednio i pośrednio. Każdy bowiem człowiek szuka wytłumaczenia na istnienie świata materialnego oraz świata duchowego. „I dlatego Chrystusa nie można wyłączać z dziejów człowieka w jakimkolwiek miejscu ziemi. Nie można też bez Chrystusa zrozumieć dziejów Polski – przede wszystkim jako dziejów ludzi, którzy przeszli i przechodzą przez tę ziemię”⁴².

Najczęściej dzieje każdego człowieka są włączone w dzieje narodu i państwa. Wszelkie indywidualne doświadczenia życiowe łączą się ze sobą i stanowią bogactwo doświadczeń społecznych. Człowiek bowiem jest istotą społeczną; w społeczeństwie danego narodu się rodzi, dojrzewa, pracuje, zdobywa wiedzę i doświadczenie. Papież odnosi to zjawisko społeczne także do spraw religijnych: „Dzieje ludzi! Dzieje narodu są przede wszystkim dziejami ludzi. A dzieje każdego człowieka toczą się w Jezusie Chrystusie. W Nim stają się dziejami zbawienia”⁴³.

40 Jan Paweł II, *Pozdrawiam was w imieniu Chrystusa*, dz. cyt., 5.

41 Tamże.

42 Jan Paweł II, *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka*, dz. cyt., 3.

43 Tamże.

5.1. DZIEJE NARODU I TOLERANCJA

Sytuacje danego państwa, także państwa Polskiego, zmieniają się na przestrzeni wieków; zmianie ulegają ustroje, zmienia się prawo, zmieniają się prądy ideologiczne, osiągnięcia naukowe i techniczne, a wraz z tym zmienia się również sytuacja społeczna ludności. Jan Paweł II dodaje do tych wartości narodu także treści i zwyczaje religijne; określa też zakres dziejów narodu: „Dzieje narodu zasługują na właściwą ocenę wedle tego, co wniósł on w rozwój człowieka i człowieczeństwa, w jego świadomość, serce, sumienie. To jest najgłębszy nurt kultury. To jej najmocniejszy zrąb. To jej rdzeń i siła. Otóż tego, co naród polski wniósł w rozwój człowieka i człowieczeństwa, co w ten rozwój również dzisiaj wnosi, nie sposób zrozumieć i ocenić bez Chrystusa”⁴⁴. Do wartości człowieczeństwa Papież odnosi także, za Piotrem Skargą, wartości chrześcijańskie: „«Ten stary dąb tak urósł, a wiatr go żaden nie obalił, bo korzeń jego jest Chrystus» (Piotr Skarga, *Kazania sejmowe*). Trzeba iść po śladach tego, czym – a raczej kim – na przestrzeni pokoleń był Chrystus dla synów i córek tej ziemi”⁴⁵. Zatem do rozwoju człowieczeństwa narodowego mają wkład wszyscy obywatele, nie tylko wierzący, ale także obojętni religijnie; Papież określił to jednoznacznie: „I to nie tylko dla tych, którzy jawnie weń wierzyli, którzy Go wyznawali wiarą Kościoła. Ale także i dla tych, pozornie stojących opodal, poza Kościołem. Dla tych wątpiących, dla tych sprzeciwiających się”⁴⁶.

Bogactwo duchowe obywateli jest jednocześnie bogactwem całego narodu i państwa, szczególnie wyraża się to w momentach trudnych, które także mogą mieć pozytywny wpływ na postawę obywatelską – uświadamiający, obronny, historyczny i kulturalny. Dla Polaków pojęcie godności Ojczyzny i ważność jej wolności jest szczególnie istotne i rozbudza uczucia.

44 Tamże.

45 Tamże.

46 Tamże.

5.2. NARÓD JEST WSPÓLNOTĄ WSPÓLNOT – RODZIN

Dla rozumienia wartości i godności człowieka w danym narodzie, należy uwzględnić jego relacje społeczne, bo to one budują osobowości, kształtują charaktery, przekazywana jest kultura myślenia, działania, planowania i samostanowienia⁴⁷. Naród budowany jest we wspólnotach, a podstawową wspólnotą jest rodzina – jako wspólnota najmniejsza, fundamentalna⁴⁸.

W narodzie nie tylko spotykamy się z samym dobrem, samymi zwycięstwami i sukcesami; do historii narodu wchodzi także błędy polityczne, społeczne, gospodarcze, moralne, a nawet przestępstwa i odstępstwa od dobrych zasad. Papież wymienia następujące: „Były to również klęski moralne: upadek moralności w czasach saskich, zatracone wrażliwości na dobro wspólne, aż do karygodnych przestępstw przeciw własnej Ojczyźnie”⁴⁹. „Tych klęsk na przestrzeni ostatnich stuleci było wiele. Nie powiedzielibyśmy całej prawdy, gdyby stwierdzić, że były to tylko klęski polityczne aż do utraty niepodległości”⁵⁰. W analizie wartości narodu, jego słabości trzeba także analizować podstawowe wady narodowe: małość ludzkich osobowości, słabość woli, samolubstwo, interesowność, sprzedajność, a nawet „podeptanie wspólnej sprawy”⁵¹.

Do klęsk moralnych Papież zaliczył różne historyczne przestępstwa przeciw własnej Ojczyźnie. Na ojczyznę i naród spadały wielkie nieszczęścia, „rozbiór Polski był straszliwą krzywdą dziejową, pogwałceniem praw narodu i porządku międzynarodowego”⁵². Aby podźwignąć naród z kryzysu i upadku potrzebne były procesy odnowienia (druga połowa XVIII i XIX wieku), proces odnowy kultury (Komisja Edukacji

47 „Pragnę dać wyraz radości z tego – co więcej, pragnę podziękować za to, że ten Zamek, który – jak cała prawie Warszawa – znalazł się w gruzach w czasie Powstania, odbudowuje się szybko jako symbol państwowości i suwerenności Ojczyzny”. Jan Paweł II, *Misja Kościoła dla postępu ludów*. Przemówienie do przedstawicieli władz państwowych wygłoszone w Belwederze (Warszawa, 2.06.1979), 1, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 595.

48 Jan Paweł II, *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka*, dz. cyt., 3.

49 Jan Paweł II, *Pragnienie zwycięstwa należy do chrześcijańskiego programu życia człowieka i narodu*. Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia (Warszawa, 17.06.1983), 6, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 15.

50 Tamże.

51 Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*, dz. cyt., 2.

52 Jan Paweł II, *Pragnienie zwycięstwa...*, dz. cyt., 6.

Narodowej), a szczególną odnową była Konstytucja 3 maja. Odbudowa państwowości nastąpiła dopiero w wyniku pierwszej wojny światowej. Druga wojna światowa też przyniosła wiele tragedii i sposobności, aby walczyć o wolność narodu⁵³, Papież wspominał Powstanie Warszawskie, jako wielką ofiarę krwi narodu złożoną na jej ołtarzu⁵⁴.

Drogi trudne historii narodu, często tragiczne zawierają w sobie pierwiastek chrześcijański, łączą się z historią zbawienia, która prowadziła przez mękę i śmierć Chrystusa.

Papież nawiązał w homilii wygłoszonej na Stadionie Dziesięciolecia w 1983 roku do tragicznego wydarzenia jakim był stan wojenny (1980-1983). Okres ten był wielką próbą dla całego społeczeństwa polskiego; spowodował reakcje Europy i całego świata. Stąd podziękowanie Jana Pawła II skierowane do tych, którzy na różny sposób pomagali naród Polski: „Nie brak również takich, którzy zwłaszcza od grudnia 1981 roku świadczą pomoc mojemu narodowi, za co i ja również jestem wszystkim wdzięczny”⁵⁵. Padły także w czasie wizyty apostolskiej znamienne słowa pocieszenia: „Pokój Tobie, Polsko! Ojczyzno moja!”⁵⁶.

5.3. PODSTAWY TRWANIA NARODU

Prawdziwe wspólne życie narodu zamyka się w jego suwerenności. Z kolei wolność jest podstawą i pragnieniem narodowym; dochodzi się do niej i kultywuje ją poprzez cechy narodowe. Na tym polu trzeba odnosić zwycięstwa, te zewnętrzne – polityczne, i te wewnętrzne – oparte na moralności członków narodu. Nie zawsze chodzi zatem o zwycięstwa militarne, najważniejsze są zwycięstwa moralne. „Chodzi tu o dojrzały ład życia narodowego i państwowego, w którym będą respektowane podstawowe prawa człowieka”⁵⁷. Zagwarantowanie i stosowanie tych praw wprowadza porozumienie pomiędzy „rządzącymi i rządzonymi”. Droga do takiego porozumienia prowadzi

53 „Naród polski żywi stałą wdzięczność dla tych, którzy wówczas byli rzecznikami jego niepodległego bytu, na Zachodzie i na Wschodzie”. Jan Paweł II, *Misja Kościoła dla postępu ludów*, dz. cyt., 2.

54 Por. Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*, dz. cyt., 3.

55 Jan Paweł II, *Pragnienie zwycięstwa...*, dz. cyt., 8.

56 Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*, dz. cyt., 5.

57 Jan Paweł II, *Pragnienie zwycięstwa...*, dz. cyt., 8.

przez społeczny dialog i porozumienie. Skutkiem takiego porozumienia są właściwe struktury życia, a „jedyną drogą, która pozwala narodowi żyć pełnią praw obywatelskich i posiadać struktury społeczne odpowiadające jego słusznym wymogom; wyzwoli to poparcie, którego państwo potrzebuje, aby mogło spełnić swoje zadania, i przez które naród rzeczywiście wyrazi swoją suwerenność”⁵⁸.

Podstawą trwania narodu jest także zgoda, porozumiewanie i praca na rzecz wspólnego dobra. Pokój międzynarodowy, w Europie i na całym świecie, osiąga się także poprzez pokój we własnym domu narodowym i rodzinnym. „Te doświadczenia dziejowe, a zwłaszcza doświadczenia ostatniej wojny, stanowią dla nas szczególnie wyzwanie, aby podejmować «walkę o pokój», również w naszym własnym domu”⁵⁹.

5.4. CZŁOWIEK – OSOBA, NARÓD – WSPÓLNOTA

Pielgrzymki Jana Pawła II do Polski były traktowane jako spotkania narodowe, wspólnotowe. Papież uważał się za pełnoprawnego obywatela, Syna ukochanej Ojczyzny Polski⁶⁰: „Wołam, ja, syn polskiej ziemi, a zarazem ja, Jan Paweł II, papież. Wołam z całej głębi tego Tysiąclecia, wołam w przeddzień Święta Zesłania, wołam wraz z wami wszystkimi: Niech zstąpi Duch Twój! Niech zstąpi Duch Twój! I odnowi oblicze ziemi. Tej ziemi”⁶¹.

58 Tamże.

59 Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*, dz. cyt., 5.

60 „Papież zamierzał udać się do Ojczyzny w maju 1979 roku na uroczystości związane z 900. rocznicą męczeńskiej śmierci patrona Polski św. Stanisława. Dla władzy była to data niefortunna, ponieważ św. Stanisław został zamordowany przez króla Bolesława Śmiałego. Przypomnienie tego wydarzenia większej części społeczeństwa mogło pozostawić po sobie złe skojarzenia. Po długich negocjacjach między komunistami a Stolicą Apostolską i Episkopatem Polski ustalono historyczną datę – 2 czerwca 1979 roku”. *40. rocznica wyboru kardynała Karola Wojtyły na głowę Kościoła*, [online:] <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/59374,40-rocznica-wyboru-kardynała-Karola-Wojtyły-na-głowe-Kosciola.html> [dostęp: 25.08.2022].

61 Te słowa papieża padły na zakończenie homilii wygłoszonej przez Jana Pawła II w Warszawie na placu Zwycięstwa 2 czerwca 1979 roku – pierwszego dnia pierwszej Podróży Apostolskiej do Polski. Jan Paweł II, *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka*. Homilia w czasie mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa (Warszawa, 2.06.1979), 4, w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 601.

Podczas wizyty w 1991 roku Papież wskazał na godność i osobowość prawną narodu, który jest suwerenny, wolny i sam stanowi o sobie; jest podmiotem praw, żywym, prawdziwym; istnieje na tle innych narodów Europy i świata: „Ta suwerenna podmiotowość jest nie tylko osiągnięciem, ale jest także nowym wyzwaniem. Wyzwaniem do określenia siebie, do urzeczywistniania siebie, do bycia sobą. Jako człowiek – osoba i jako naród – wspólnota”⁶².

Prawa osoby są także zagwarantowane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, ogłoszonej przez ONZ. W ramach tych praw mieści się godność człowieka, w „jego prawach, które są niezbywalne, bo wynikają z samego człowieczeństwa każdej ludzkiej osoby”⁶³. Dlatego każdy człowiek ma naturalne prawo do wolności religijnej, stowarzyszania się i wypowiedzania swoich poglądów. Na tej podstawie dopiero można budować świat sprawiedliwy i dobry. „Wtedy bowiem wszystkie one: społeczności, społeczeństwa, narody, państwa, żyją pełnym, autentycznie ludzkim życiem, kiedy godność człowieka, każdego człowieka, nie przestaje ukierunkowywać od samych podstaw ich bytowania i działalności”⁶⁴. Każdy bowiem naród pragnie żyć w spokoju, dostatku i godnie; te dążenia zawarte są w karcie praw człowieka i zamykają się w stwierdzeniu: *opus iustitiae pax*⁶⁵. Dziełem sprawiedliwości jest pokój, który trzeba wielokrotnie zdobywać i utrzymywać poprzez dar z siebie i wypełnianie obywatelskich obowiązków.

Papież na równi ceni w narodzie wiedzę i naukę, jak i ofiarę krwi złożoną przez bohaterów na przestrzeni wieków: „Pozdrawiam ojczyznę Jana Kochanowskiego, Jana Długosza i tylu innych ludzi zasłużonych dla polskiej kultury i nauki. Wspominam bohaterów powstań narodowych, pozdrawiając zarazem dowódców i żołnierzy ostatniej wojny, zwłaszcza armii podziemnej, którym zawdzięczamy miejsce Polski na mapie Europy”⁶⁶.

Jan Paweł II podczas pielgrzymki w 1991 roku ponownie wskazał na moment historyczny, który dotknął Ojczyznę – Polskę. Natomiast odnowienie godności

62 Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*, dz. cyt., 3.

63 Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*, dz. cyt., 3.

64 Tamże.

65 Por. tamże, 5.

66 Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na lotnisku...*, dz. cyt., 1.

obywateli, powrót do wartości Papież określił jako dar: „Jest to ogromny dar Boży, jakiś *kairos* naszej historii, który został nam dany i równocześnie zadany”⁶⁷.

5.5. OJCZYZNA I KOŚCIÓŁ

Dzieje Ojczyzny łączą się z dziejami Kościoła na ziemiach polskich, zarówno Ojczyzna, jak i wspólnota Kościoła mają wspólne zadanie odnowy. Moce Boże działają w Kościele przez Ojczyznę, przez obywateli Ojczyzny. Ludzie pragnący doskonałości są potrzebni, zarówno dla Ojczyzny, jak i dla Kościoła. „Niech odnowi się Kościół na naszej ojczystej ziemi na miarę czasów, ku którym idziemy. Niech odnawiając się, potwierdzi całą swą tysiącletnią tożsamość, aby słowo Boże wróciło do wszystkich pełne swej zbawczej mocy”⁶⁸.

Wielokrotnie, a szczególnie podczas ostatniej wojny światowej i okupacji, Kościół katolicki uczestniczył w wielkim akcie obrony, walczył i świętował zwycięstwo, a także odbudowywał Ojczyznę⁶⁹. Aktualne stosunki ze Stolicą Apostolską układają się pozytywnie; w przeszłości również Polska otrzymywała jednoznaczne poparcia ze strony Watykanu. Podstawą tych stosunków była dewiza (i jest): „Polska dostatnia i szczęśliwa... w interesie pokoju i dobrej współpracy między narodami Europy”⁷⁰.

W okresie stanu wojennego Papież uważał za swój obowiązek, aby dotrzeć do Ojczyzny i wspomóc ją swoim apostolskim autorytetem: „Osobiście zawsze uważałem, że nawiedzenie Ojczyzny w tej historycznej okoliczności jest nie tylko wewnętrzną potrzebą mego serca, ale także i moją szczególną powinnością jako Biskupa Rzymu. Uważam, iż powinienem być z moimi Rodakami w tym wzniosłym – a zarazem

67 Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*, dz. cyt., 4.

68 Jan Paweł II, *Który miłujesz sprawiedliwość, nie pozwól, byśmy się stali jej burzycielami*. Przemówienie przed błogosławieństwem. Modlitwa Synodu (Warszawa, 8.06.1991), 5, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 97.

69 „Budowali wielki gmach. Budowali go zaś wśród tych wszystkich trudności, jakich na przestrzeni 65 lat doznawała Ojczyzna, zwłaszcza w okresie drugiej wojny światowej i straszliwej okupacji”. Jan Paweł II, *Niech Katolicki Uniwersytet przysparza Polsce ludzi mądrych i mężnych*. Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Warszawa, 17.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 14.

70 Jan Paweł II, *Misja Kościoła dla postępu ludów*, dz. cyt., 1.

trudnym momencie dziejów Ojczyzny”⁷¹. W trudnym momencie dziejów Papież pragnął przekazać słowa nadziei i wsparcia, sprawując międzynarodową funkcję biskupa Rzymu: „Jako biskup Rzymu staram się w tym duchu nieść posługę wszystkim ludziom i narodom: jest to bowiem właściwa posługa Kościoła. Na polskiej ziemi sprawują ją pasterze Kościoła w Ojczyźnie, zjednoczeni z biskupem Rzymu”⁷². Podczas Kongresu Eucharystycznego ze szczególną troską Jan Paweł II odniósł się do tego wielkiego wydarzenia, w kontekście jego znaczenia dla polskiego Kościoła: „Oby ten nowy zasiew na glebie Kościoła w naszej Ojczyźnie owocował”⁷³.

PODSUMOWANIE

Wizyty apostolskie papieża Jana Pawła II do Polski były wyrazem miłości do Ojczyzny i troski o Ojczyznę. Papież w czasie tych podróży spotykał się ze wszystkimi grupami społecznymi, a byli to: politycy, naukowcy, przedsiębiorcy, studenci, nauczyciele, rodziny z dziećmi, więźniowie, siostry zakonne, kler i hierarchia kościelna. Do każdej z tych grup kierował specjalne przesłanie. Za każdym razem okazywał wielkie zainteresowanie Ojczyzną i jej sprawami; mówił o historii i zasługach; współczuł w sytuacjach trudnych i niebezpiecznych (np. stan wojenny); proponował rozwiązania i zachęcał do odnowy moralnej w narodzie i w Kościele.

Nie ulega wątpliwości, że wizyty papieskie stały się impulsem do przemian politycznych, gospodarczych i moralnych w polskim narodzie. Polacy odzyskiwali nadzieję na lepszą przyszłość, postęp i rozwój we wszystkich dziedzinach życia. Jan Paweł II – polski papież stał się dla Polaków wielką nadzieją na odnowę narodową.

71 Jan Paweł II, *Pokój Tobie Polsko*, dz. cyt., 1.

72 Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*, dz. cyt., 7.

73 Jan Paweł II, *Tylko Kościół eucharystycznie połączony będzie wiarygodnym znakiem jedności i pokoju*. Spotkanie z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich (Warszawa, 8.06.1987), 1, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 6.

BIBLIOGRAFIA

- Jan Paweł II, *Bądźcie solą, która daje chrześcijański smak życiu*. Homilia podczas Mszy św. (Siedlce, 10.06.1999), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8(215) (1999), s. 41-43.
- Jan Paweł II, *Chrystus idzie «w pośrodku nas»*. Homilia do chorych transmitowana podczas niedzielnej Mszy św. Radiowej (Warszawa, 14.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 86.
- Jan Paweł II, *Ewangelia więźni*. Spotkanie z więźniami w plockim zakładzie karnym (Płock, 7.06.1991), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 84-86.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. na lotnisku wojskowym w Radomiu* (4.06.1991), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 40-42.
- Jan Paweł II, *Homilia wygłoszona podczas Mszy św. odprawionej na stadionie OSIR-u w Płocku* (7.06.1991), w: „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 81-82.
- Jan Paweł II, *Jego «Miłość do końca» pozostaje po stronie człowieka*. Zakończenie Kongresu Eucharystycznego (Warszawa, 14.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 88-90.
- Jan Paweł II, *Który miłujesz sprawiedliwość, nie pozwól, byśmy się stali jej burzycielami*. Przemówienie przed błogosławieństwem. Modlitwa Synodu (Warszawa, 8.06.1991), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 97.
- Jan Paweł II, *Misja Kościoła dla postępu ludów*. Przemówienie do przedstawicieli władz państwowych wygłoszone w Belwederze (Warszawa, 2.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 595-597.
- Jan Paweł II, *Motywy życia i nadziei*. Przemówienie do przedstawicieli władz PRL podczas spotkania na Zamku Królewskim (Warszawa, 8.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 9-10.
- Jan Paweł II, *Nie można usunąć Chrystusa z historii człowieka*. Homilia w czasie mszy św. odprawionej na placu Zwycięstwa (Warszawa, 2.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 598-601.

- Jan Paweł II, *Niech Katolicki Uniwersytet przysparza Polsce ludzi mądrych i mężnych*. Przemówienie w czasie uroczystości nadania doktoratu honoris causa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Warszawa, 17.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 14.
- Jan Paweł II, *Pokój Tobie Polsko, Ojczyzno moja*. Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 16.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 4.
- Jan Paweł II, *Polska droga do Eucharystii prowadzi przez Maryję*. Homilia podczas Mszy św. na rozpoczęcie II krajowego Kongresu Eucharystycznego (Warszawa, 8.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 12-14.
- Jan Paweł II, *Pozdrawiam was w imieniu Chrystusa*. Powitanie na Okęciu (Warszawa, 2.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 591-593.
- Jan Paweł II, *Pragnę uścisnąć was wszystkich, którzy tworzycie Kościół na polskiej ziemi*. Przemówienie do księży i wiernych archidiecezji warszawskiej zgromadzonych w katedrze (Warszawa, 2.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 593-594.
- Jan Paweł II, *Pragnienie zwycięstwa należy do chrześcijańskiego programu życia człowieka i narodu*. Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia (Warszawa, 17.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 15.
- Jan Paweł II, *Protest błogosławionego o. Rafała*. Msza św. w parku Agrykola. Beatyfikacja o. Rafała Chylińskiego (Warszawa, 9.06.1991), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1-9 czerwca 1991, nr spec., s. 111-114.
- Jan Paweł II, *Tylko Kościół eucharystycznie pojednany będzie wiarygodnym znakiem jedności i pokoju*. Spotkanie z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich (Warszawa, 8.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 6-8.
- Jan Paweł II, *W duchu braterskiej miłości*. Przemówienie w czasie spotkania ekumenicznego w rezydencji prymasa Polski (Warszawa, 17.06.1983), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 1983, nr spec., s. 11.

- Jan Paweł II, *Zapraszam was do wspólnoty, którą przez pokolenia kształtuje Chrystus*. Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie (Warszawa, 8.06.1987), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 8-14 czerwca 1987, nr spec., s. 1.
- Jan Paweł, *Homilia w czasie mszy św. odprawionej na Placu Zwycięstwa* (Warszawa, 2.06.1979), w: tegoż, *Nauczanie papieskie*, t. 2, 1 (1979), Poznań 1990, s. 598-601.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 2002.